

Jesper Hjarbæk Rasmussen

# POLITIKKENS KERNESTOF



Columbus

# Kapitel 11

## Demokrati

Hvert år den 5. juni fejrer vi vores grundlov og indførelsen af demokratiet i Danmark. Hvert folketingsvalg kaldes for demokratiets festdag. Vi går sågar i krig for at beskytte vores demokrati og sprede de demokratiske idéer. Men hvad er demokrati egentlig? Demokrati betyder blot folkestyre. Dette åbner for mange fortolkninger. Lande som Nordkorea (Den Demokratiske Folkerepublik Korea), Zimbabwe og det tidligere Østtyskland (Deutsche Demokratische Republik, DDR) påstår for eksempel alle at være demokratiske stater. Men her i Vesten ville vi næppe kalde dem demokratiske, fordi disse lande i meget begrænset omfang afholder valg. I dette kapitel skal vi undersøge, hvad demokrati helt præcis er for en størrelse, og hvordan demokrati kan opfattes forskelligt.

## 11.1 Demokrati – et begreb med mange betydninger

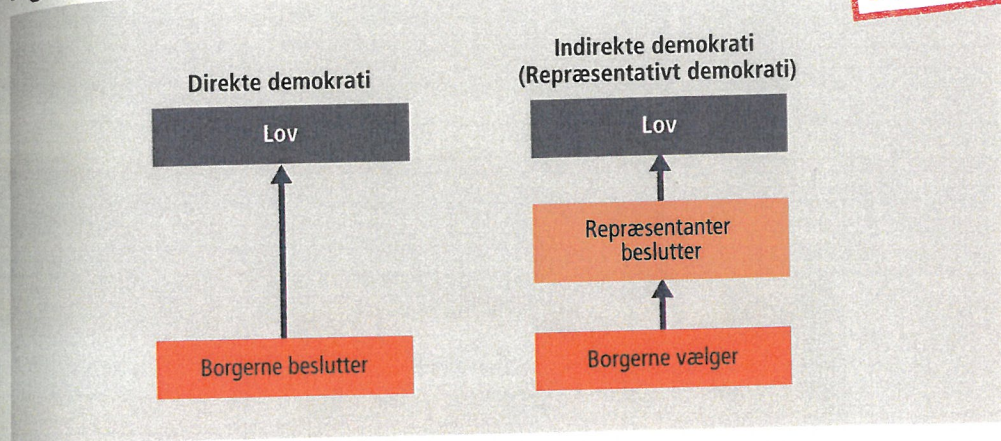
**Demokrati** er et begreb med mange betydninger. Demokrati udspringer af ordene demos (som betyder folk) og kratos (der betyder styre). Men når demokrati egentlig blot betyder folkestyre, ja, så åbner det for en række andre spørgsmål som: Hvem er folket? Er det dem over en bestemt alder? Er det både mænd og kvinder? Hører kriminelle eller demente med? For os kan svarene på disse spørgsmål være indlysende og lette at svare på. Men definitionen på, hvem "folket", der kan stemme, er, har ændret sig meget over tid. Med grundloven af 1848 var kvinder og tjenestefolk udelukket fra at stemme, ligesom man (det vil sige mændene) skulle være over 30 år. Dette er ganske anderledes i dag, hvor vi i Danmark kan stemme til folketingsvalg og folkeafstemninger, hvis man har dansk statsborgerskab samt har fast bopæl i Danmark og er fyldt 18 år. Men sådan er det ikke i alle lande, ligesom der heller ikke er helt enighed om, hvordan demokratiet skal praktiseres.

Grundlæggende kan demokrati praktiseres på de to måder, vi var inde på i vores indledende case. Det kan være direkte demokratisk, som ved EU-afstemningen, eller det kan være indirekte demokratisk, som ved folketingsvalget. Disse to måder skal vi kigge nærmere på i det næste afsnit.

### Demokratiformer: Direkte eller indirekte demokrati

**Direkte demokrati** betyder, at beslutningerne bliver taget direkte af folket. Denne form for demokrati kendes stadig i Danmark i form for folkeafstemninger, der kan være enten bindende eller vejledende. I Danmark fastslår grundloven, at der er situationer, hvor alle landets vælgere kan eller skal inddrages direkte i en politisk beslutning, og hvor det er vælgerne, der har det sidste ord. Det drejer sig om bindende folkeafstemninger. De situationer, hvor vælgerne kan eller skal spørges og afstemningsresultatet er bindende, er dem, hvor der foretages en ændring af grundloven eller af valgretsaldere; hvor der afgives suverænitet (for eksempel til EU); ved lovforslag, som en større gruppe folketingsmedlemmer ønsker forelagt befolkningen, eller ved indgåelse af især internationale traktater. Politikerne kan også beslutte at holde såkaldt vejledende folkeafstemninger, hvor vælgerne spørges til råds. I lande som Schweiz og Lichtenstein benytter man sig mere af direkte demokrati, end man gør i resten af Europa. Her får borgerne i landet jævnlig chancen, i form af vejledende folkeafstemninger, for at tage stilling til forskellige forhold, der berører deres hverdag, for eksempel velfærdsemner og overvågning. I Schweiz kan alle organisere en folkeafstemning. Der kræves 100.000 underskrifter. Det var denne form for demokrati, vi benyttede, da vi stemte om retsforbeholdet over for EU den 3. december 2015. I Danmark bruger vi primært direkte demokrati, når vi stemmer ja eller nej til EU-traktater eller ændringer i grundloven.

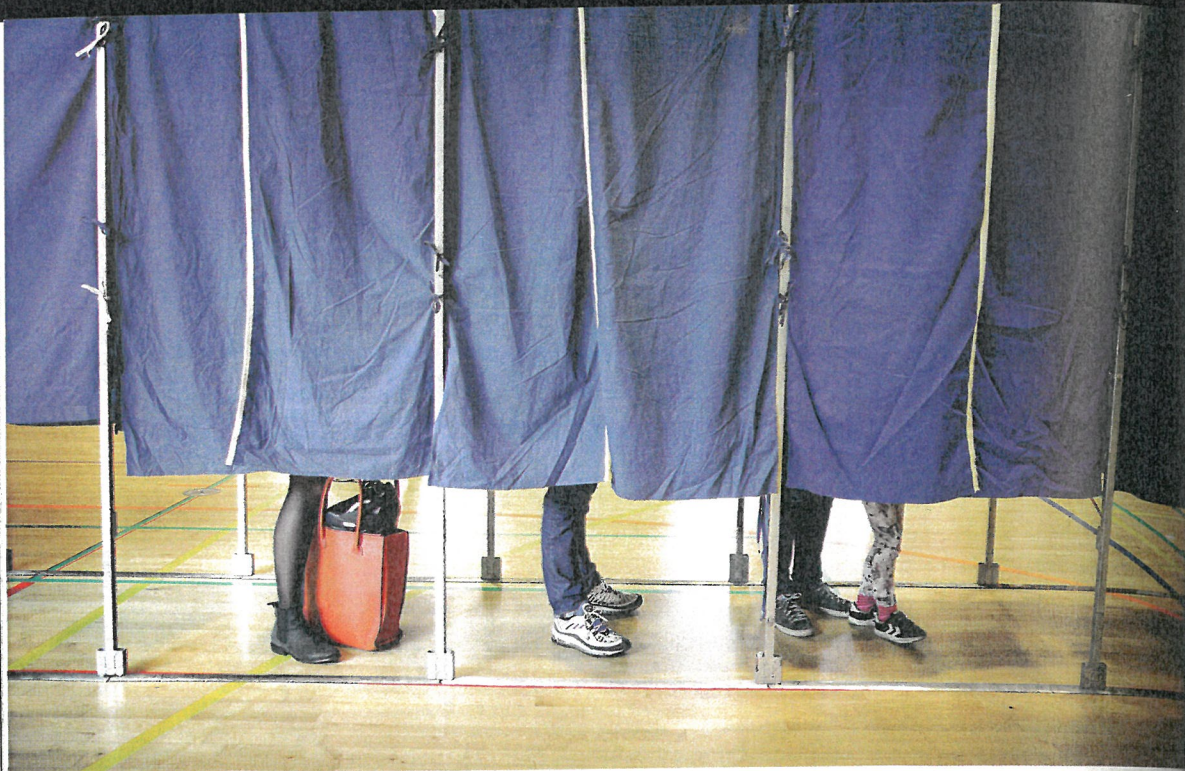
**Figur 11.1** Direkte og indirekte demokrati



Fordelene ved direkte demokrati er, at borgerne inddrages direkte i beslutninger og dermed har direkte indflydelse på de beslutninger, der tages. En anden fordel er, at borgerne måske i højere grad bliver politiske bevidste: Når borgerne oftere bliver spurgt om politiske emner, skal de også sætte sig ind i flere politiske emner. En tredje fordel er, at en øget brug af direkte demokrati kan være værn mod populistiske og letkøbte politiske løsninger, eller generel politikerlede. Når befolkningen inddrages i den politiske proces, kan den også få en forståelse af, hvor kompleks politik er, og dermed en forståelse for, at der sjældent er nogen lette løsninger på politiske problemer.

Der er dog også ulemper ved en øget brug af direkte demokrati. For eksempel kan borgerne stemme ud fra egeninteresse frem for helhedssynet i samfundet. Det vil måske ikke være hensigtsmæssigt at spørge befolkningen, om skatten skal sættes op eller ned. For det andet kan borgerne blive trætte af at skulle tage stilling til alle mulige beslutninger, der måske ikke berører dem direkte. For det tredje er det jo ikke sikkert, at befolkningen rent faktisk har en nærmere indsigt i de emner, de skal stemme om. Nogle emner, for eksempel EU-direktiver og forvaltningslovgivningen, kan være komplekse og meget svære at forstå, hvis man ikke har et større kendskab til området, og dette kan gøre, at befolkningen faktisk ikke gider sætte sig ind i, hvad der skal besluttet, eller ikke gider stemme. Sluttelig kan alle disse afstemninger rent faktisk være svære at gennemføre. Der skal sendes valgkort ud, arrangeres debatter og laves informationskampagner, ligesom selve valghandlingen skal organiseres.

Det **indirekte demokrati**, også kaldet det **repræsentative demokrati**, er den anden grundform for demokrati. Her vælger borgerne et mindre antal folk (politikere) til at repræsentere sig. Disse repræsentanter tager så beslutningerne på borgernes vegne. Det var denne form for demokrati, vi an-



▲ Ved folketingsvalg bruger vi det indirekte demokrati.

vendte ved folketingsvalget den 18. juni 2015, og generelt ved alle folketingsvalg. Men også med denne form for demokrati er der fordele og ulemper.

En fordel ved det indirekte demokrati er, at borgerne kan udskifte politikerne og vælge nye, hvis de er utilfredse. Dermed er det stadig borgerne, der har en stor indflydelse på politikerne. For det andet kan borgerne frit vælge mellem de konkurrerende partier og politikere. Dette betyder, at vi har mange muligheder for at finde den kandidat eller parti, der lige netop passer os bedst. For det tredje behøver borgerne ikke at tage stilling til så mange politiske spørgsmål, hvorfor denne form for demokrati er mere effektiv, da det ikke tager så lang tid. For det fjerde sikrer denne form for demokrati, at der tages kvalificerede beslutninger, der tager hensyn til helhedssynet i samfundet, fordi de politikere, der repræsenterer befolkningen, kommer til at arbejde med specifikke emner og dermed opnår stor indsigt i de politiske beslutninger, de tager.

Omvendt er ulemperne, at nogle grupper, partier eller politikere får for stor magt (se kapitel 10 om elitisme), ligesom borgerne jo ikke har nogen egentlig direkte indflydelse på de beslutninger, der tages. For det tredje risikerer man også, at der kan opstå et såkaldt flertalsdiktatur, hvor flertallet ikke tager hensyn til mindretallet. Sluttelig er der ikke nogen sikkerhed for, at de folkevalgte i alle henseender afspejler folkeviljen.

**Figur 11.2** Fordele og ulemper ved direkte og indirekte demokrati

**MODEL**

### Fordele

- Borgerne inddrages direkte i beslutninger og har indflydelse på disse beslutninger.
- Borgerne opnår i højere grad en politisk bevidsthed.
- Beskytter mod populisme og politikerlede.

### Ulemper

- Borgerne stemmer ud fra egen interesse.
- Borgerne bliver trætte af at skulle tage stilling til alle mulige beslutninger.
- Borgerne er ikke kloge nok.
- Svært at gennemføre.

### Direkte demokrati

### Indirekte demokrati

### Fordele

- Borgerne kan udskifte politikerne og vælge nye, hvis de er utilfredse.
- Borgerne vælger frit mellem partier og politikere.
- Mere effektiv form for demokrati.
- Sørger for kvalificerede beslutninger, der tager hensyn til helhedssynet i samfundet.

### Ulemper

- Risiko for demokratisk elitisme.
- Borgerne har ikke direkte indflydelse på beslutningerne.
- Risiko for et flertalsdiktatur.
- Det er ikke sikkert, at de folkevalgte i alle henseender afspejler folkeviljen.

### Opgave 11.1

I Danmark diskuteres det med jævne mellemrum, om vi skal have flere folkeafstemninger. En lov skal sendes til folkeafstemning, hvis over en tredjedel af folketingsmedlemmerne kræver det. Men vælgerne har ikke mulighed for at kræve folkeafstemning.

- Nævn mindst to gode argumenter for, at vi i Danmark skal have flere folkeafstemninger.
- Nævn mindst to gode argumenter for, at vi i Danmark ikke skal have flere folkeafstemninger, end vi har nu.
- Hvad synes du selv? Bør vi have flere folkeafstemninger? (Begrund dit svar med brug af faglig viden og begreber).